

національній безпеці України, мова про які ведеться в п. 6 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», що пов'язані з корупційними ризиками та злочинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беньковський С. Ю. Соціально-правове призначення контролю за діяльністю державних органів. *Формування пенітенціарної системи України : матеріали наук.-практ. Конф. (м. Одеса, 05 травня 2012 року)*. Одеса : Управління ДПТС України; Одеська держ. ун-т внутр. справ; Міжнародний гуманіт. ун-т, 2012. С. 19-23.
2. Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва : Мартин, 2010. 704 с.
3. Великий тлумачний словник української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк: «Глорія Трейд», 2012. 767 с.
4. Головатий С. Коментар до документа Венеціанської Комісії «Доповідь про правовладдя» («Report on the rule of law»): ухвалений на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 року : довідкове видання. Страсбург-Київ : Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія). Доповідь про правосуддя. 2011. С. 35-40.
5. Запобігання корупції : підручник / Б. М. Головкін, О. Г. Колб, В. Ф. Оболенцов та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2019. 296 с.
6. Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І. М. Загальна теорія держави і права : підручник / за заг. ред. д. ю. н., проф. М. С. Кельмана. Тернопіль : ТОВ Терно-граф, 2018. 804 с.
7. Правова статистика: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, Ю. О. Левченко та ін.; за заг. ред. професора О. М. Джужи. Київ : Атіка, 2014, 448 с.
8. Теорія держави і права : підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2014. 368 с.

Зоряна Журавська

доцент кафедри кримінального права та процесу
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки
кандидат юридичних наук, доцент

Тарас Попельнюк

аспірант кафедри кримінального права та процесу
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ УКРАЇНИ

Як показало вивчення архівних матеріалів, що стосуються пенітенціарної злочинності в Україні на протязі 1991-2019 р. р., у змісті її кримінальної характеристики можна виокремити відомості, що є однопорядковими та однотипними. Наочним прикладом з цього приводу є дані про кількісно-якісні показники вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах (закритого та відкритого типу (ч. 3 ст. 11 КВК)). Так, у 1991 р. кримінологічна характеристика цих суспільно небезпечних діянь мала наступний вигляд: 1) на кінець 1991 р. кримінально-виконавча система України нараховувала 277 УВП, в яких відбували покарання більше 152 тис. засуджених, у тому числі 99 УВП з наповненням 94,5 тис. осіб, із них в жіночих (3,4 тис. засуджених); 10 колоній-поселень – 3,2 тис. осіб; 4 колонії лікувального профілю 4,7 тис.); 11 виховних колоній – 3,4 тис. засуджених; 29 слідчих ізоляторів (СІЗО) – 7,3 тис.; 95 спецкомендатур, у яких відбували покарання особи, засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавлення волі [3, с. 1]; 2) на протязі 1991 р. по системі УВП було вчинено 800 злочинів проти 1038 в 1990 році, або на 22,9 % менше [3, с. 1]. При цьому, в колоніях злочинність скоротилась з 404 до 370 випадків, а рівень злочинності знизився з 4,44 до 3,9 випадки з розрахунку на 1 тис. засуджених, або на 12,2 % [3, с. 1]; 3) структуру пенітенціарної злочинності у 1991 р. склали: а) 16 вбивств (на 25 % більше, ніж у 1990 році); б) 34 тяжких тілесних ушкоджень; в) 2 злочини, пов'язані з діями, що дезорганізують роботу УВП; г) 20

злісних хуліганств; г) 48 втеч з місць позбавлення волі (+37 %) та інші злочини; 4) у 1991 р. у виховних колоніях (один із елементів «топографії» пенітенціарної злочинності [2, с. 61-62]) кількість вчинених злочинів з боку неповнолітніх засуджених зросло на 58 % (з 17 випадків у 1990 р. до 27 – у 1991 р.) [3, с. 2]; 5) у 1991 р. (знову ж таки по топографічній ознаці кримінологічної характеристики) в СІЗО і тюрмах пенітенціарна злочинність знизилась в 2,2 рази (з 33 – у 1990 р. до 15 випадків у 1991 р.). Поряд з цим, у СІЗО Черкаської області було допущено 1 вбивство; в СІЗО Полтавської та Вінницької областей – по одному тяжкому тілесному пошкодженню, а в СІЗО Дніпропетровської, Закарпатської, Луганської, Львівської та Чернівецької областей – по одній втечі [3, с. 3].

Так в цілому виглядала пенітенціарна злочинність в УВП України на першому році її незалежності та перебування органів і установ виконання покарань у складі МВС України, з огляду кількісно-якісних її вимірів, що виведені на науковому рівні [2, с. 56-63] та апробовані на практиці. Відомості, що склали зміст кримінологічної характеристики злочинів, вчинених засудженими в УВП, були отримані із спеціального бюлетеня Головного управління виконання покарань МВС України, який вперше у 1991 р. мав відкритий характер та був опублікований відповідно до Основних напрямів реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР, що були затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 14.07.1991 р. № 88. При цьому варто зауважити, що в цьому Бюлетені були відсутні такі необхідні елементи кримінологічної характеристики, як: інформація про особу злочинця та про причини і умови, які сприяли вчиненню злочинів у сфері виконання покарань.

У 1998 р., відповідно до Указу Президента України від 28 квітня 1998 року був створений Державний департамент України з питань виконання покарань (ДДУПВП), який частково вивели з підпорядкування МВС України. У зв'язку з цим теоретичну та практичну цінність представляють відомості про пенітенціарну злочинність за 1998 р. – останній період перебування органів та установ виконання покарань у системі МВС України як показник своєрідних стартових позицій діяльності ДДУПВП з означених питань, враховуючи, що в період 1991-1997 р.р. кількісно-якісний показник злочинності у сфері виконання покарань суттєво не змінився [4, с. 22-26].

У свою чергу, у 1998 р. кримінологічна характеристика злочинів, вчинених засудженими в УВП, мало наступний вигляд: 1) всього за цей період було зареєстровано 405 злочинів (у 1997 р. – 525, або на 22,3 % більше, ніж у 1998 р.) [5, с. 16]; 2) з «топографічної» точки зору найбільша питома вага злочинів приходилась на виправні колонії суворого (у структурі злочинності це склало 40,4% (по зрівнянню з 1997 р. – ріст на 9,7 %) та посиленого режиму (30,6 % (ріст на 11,7 %)); 3) щодо «географії злочинів», то найбільша їх кількість вчинена у виправних колоніях суворого режиму в Донецькій (34 випадки), Вінницькій (30), Луганській (19) (у 1997 р. до таких УВП були віднесені: виправні колонії суворого режиму в Донецькій (37 злочинів), Вінницькій (26) та Луганській (24) областей) [5, с. 17]; 4) у структурі пенітенціарної злочинності питома вага тяжких злочинів складала 4,4 % (18 кримінальних справ із 405, порушених по фактах вчинення злочинів в УВП в 1998 р.); 5) рівень злочинності у розрахунку на 1 тис. засуджених у 1998 р. склав 276 випадків. При цьому у колоніях Вінницької області він зріс з 8,4 у 1997 р. до 9,6 – у 1998 році, Волинській – з 5,3 до 7,3; Кіровоградській – з 7,2 до 8,3; Полтавській – з 3,2 до 3,8; Тернопільській – з 2,5 до 3,3 випадків у розрахунку на 1 тис. засуджених [5, с. 17]; 6) із 405 зареєстрованих злочинів 276 (68,1 % у загальній їх кількості) вчинено засудженими у житлових зонах УВП (у 1997 р. – 328 або 62,5 %); 118 злочинів (29,1 %) – у виробничих зонах УВП та на виїзних об'єктах поза них (1997 р. – 196 або 37,3 %); 10 злочинів (2,5 %) – у штрафних ізоляторах (ШІЗО) (у 1997 р. 1 або 0,2 %); 1 злочин (8,2 %) – у приміщеннях камерного типу (ПКТ) (у 1997 р. жодного) [5, с. 19] (це так званий «топографічний» аспект у змісті кримінологічної характеристики злочинів [2, с. 61-62]; 7) у 335 випадках (82,7 % у загальній структурі злочинності УВП) (у 1997 р. – 407 (77,5 %)) злочини вчинено з 6.00 до 18.00 годин або у період перебування в УВП найбільшої кількості персоналу установ; у 44 випадках (10,9 %) (у 1997 р. – 30 (17,2 %)) кримінальні правопорушення вчинялись з 18.00 до 23.00 годин, а в 26 (6,4 %) (у 1997 р. – 28 (5,3 %)) – з 23.00 до 6.00 годин [5, с. 19]; 8) 272 злочини (67 % у загальній їх структурі злочинності в УВП) були вчинені злісними порушниками встановленого режиму відбування покарання (у 1997 р. – 287 (54,7 %), а ще 83 злочини (20,5 %) – засудженими, які перебували на профілактичних обліках УВП (у 1997 р. – 27 %) [5, с. 19]. При цьому, однією з умов, що сприяла вчиненню злочинів засудженими в УВП у 1997 р., стала наявність серйозних прорахунків і недоліків в організації запобіжної, соціально-психологічної, виховної та інших видів діяльності [5, с. 19].

Аналогічні умови, які детермінували вчинення злочинів засудженими в УВП у 1991-1998 р. р., мали місце й в подальші роки (1999-2019 р.р.) [1, с. 103-114].

Отже, здійснений кримінологічний аналіз пенітенціарної злочинності в Україні за 1991-2019 рр. дозволяє зробити висновок про те, що ефективність діяльності органів та установ виконання покарань по запобіганню вчиненню нових злочинів засудженими у ході відбування покарань у виді позбавлення волі та обмеження волі є вкрай низькою, про що свідчать кількісно-якісні показники за вказаний період. Особливо наочним прикладом у зв'язку з цим є коефіцієнт злочинності (рівень вчинених злочинів у розрахунку на 1 тис. засуджених, який з 1991 по 2019 роки не тільки не знизився, але й виріс з 3,9 випадків у 1991 р. до 4,91 випадків, навіть при скороченні кількості засуджених більше, як у 5 разів (із 156 тис. у 1991 [3, с. 1] до 48,9 тис. у 2016 р. [6, с. 1-2]).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корупційні та інші злочини, що вчиняються у сфері виконання покарань: кримінологічна характеристика та запобігання : навч. посібник / за ред. д. ю. н., проф. О. Г. Колба. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 444 с.
2. Кримінологія : підручник / В. В. Голина, Б. М. Головін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голини, Б. М. Головіна. Харків: Право, 2014. 440 с.
3. Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году. Информ. бюллетень. Киев: ГУИН МВД Украины, 1992. 28 с.
4. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1997 році: Інформ. бюлетень. Київ : ГУВП МВС України, 1998. № 20. 113 с.
5. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році: Інформ. бюлетень. Київ : ДДУ ПВП, 1999. № 2. 83 с.
6. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: Інформ. бюлетень. Київ: Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.

О. В. Зеленох

асистент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

І. О. Безугла

студентка групи ПВ-35
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

ПРАВО НА СВОБОДУ СВІТОГЛЯДУ ТА ВІРОСПОВІДАННЯ

Із розвитком та розбудовою правової держави, неабиякі зміни відбулися у духовному житті народу. Вони зумовили виникнення нових відносин у державно-церковній сфері, яка отримала законодавче закріплення і реалізацію такого права, як свобода світогляду та віросповідання. На сучасному етапі, дане право знаходиться в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців, які детально досліджують захист цих прав та свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави.

Право на свободу світогляду та віросповідання належить до основоположних природних прав людини, оскільки воно виступає необхідною складовою свободи особистого самовизначення. Дане право знаходить своє юридичне закріплення у Конституції України, Законах України, міжнародних нормативно-правових актах, у Рішеннях Конституційного Суду України, та в інших законодавчих джерелах.

Одним із проявів права на свободу світогляду є свобода віросповідання так, у ст. 35 Конституції України передбачено, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність [1].